

Slavomír Lichvár

Úloha individuality v spoločnosti

Spoločenské dianie mnohí vnímajú ako čosi neosobné, čoho sú síce súčasťou, ale s čím mnoho nezmôžu. Na druhej strane sú ľudia, ktorí sa považujú za pôvodcov procesov v spoločnosti. Sme alebo nie sme strojmi svojho šťastia? Nasledujúce myšlienky sa zrodili vďaka poňatiu „umenia sociálnosti v epoche slobody“ Pietra Archiatihho a spoločnému štúdiu „otázok trojčlennosti“ Rudolfa Steinera, ku ktorému sa cez dva roky schádzajú učitelia a priatelia waldorfskej školy v Bratislave.

Pozorovaním mestského hemženia je možné dospieť k podobnému pocitu ako pri pozorovaní mraveniska. Pohyb áut, pri všetkej anorganickosti karosérií, pripomína prúdenie. Kumulácia a uvoľňovanie na križovatkách a pri pokladniach supermarketov v sebe skrýva princíp rytmu. Cesty sa dajú vnímať ako organická súčasť civilizovaného života, ako jeho nervové dráhy. Peniaze ako krv trhu. Kríza, ktorej sme v súčasnosti svedkami je akýmsi infarktom na finančnom poli. Jej súvis s neoprávnenou kumuláciou (zástavou) prostriedkov je viac než zrejmy.

Rudolf Steiner nás v úvode 20. storočia vyzýva k vnímaniu spoločenského života ako organizmu. Naše uvažovanie o spoločnosti bude plodné v prípade, že pojmem spoločnosť v širšom rámci. Spoločenské dianie je produktom človeka, rovnako ako strojová výroba. Lenže človek je tiež iba produktom. Ak nás skepsa neodradí od skúmania pôvodu človeka, máme šancu vymaniť sa z technokratického uvažovania a priblížime sa vnímaniu, či pociťovaniu človeka a spoločnosti ako živého organizmu. Tak, ako zdravý človek disponuje hlavou, srdcom a končatinami, tak zdravie spoločnosti súvisí so správnym vzájomným pomerom kultúry ducha (hlavy), práva (srdca) a hospodárstva (vôle). Patológia súčasného stavu spoločnosti spočíva v drvivej skutočnosti, že hospodársky, právny a duchovný život sú nepriedyšne a chaoticky prepletené. Navyiac možno hovoriť o istej abstrakcii. Hospodársky život, ktorý by mal ľuďom slúžiť k uskutočňovaniu ich tvorivého potenciálu je službou len naoko. Často-krát je tento potenciál naopak vazalom v rukách egoistického zisku. Právny život by sa mal starať o bezprecedentnú rovnosť a ľudskú dôstojnosť všetkých. Namiesto toho je pojem spravodlivosti často abstraktnou hračkou v rukách „rovnejších“, ktorí si „spravodlivosť“ vedia vynútiť úplatkami a zastrášaním. A napokon nad skutočnosťou, že Duch je len slovo, čistá abstrakcia, sa dnes málokto pozastaví.

Nie je výrazom zatrpknutosti, keď skonštatujeme, že patologické prejavy spoločenského života sú spôsobené, celkom paradoxne, ľuďmi, ktorí sa považujú za praktických. Takzvaní životní praktici majú totiž prístup len k „všednej realite“. Vnímajú a konštatujú veci, ktoré sú dané, a ktoré oni sami považujú do značnej miery za nemenné. Životný praktik je tak niekto, kto sa dokáže nanajvýš prispôbovať danému stavu. Morálne hodnoty ho zaujímajú nanajvýš teoreticky, lebo konanie podriaďuje sebeckým motívom. Šikovnosť oprávňuje človeka k čomukoľvek, čo vedie k osobnému prospechu. Toto stanovisko často súvisí s istou morálnou skepsou a pojem ideál je v očiach životného praktika neraz takmer nadávkou.

Ide o tragický omyl, keď si človek nevšima, že to, čo je dnes všedné, bolo samo v minulosti ideálom, a že mnohé výdobytky civilizácie boli kedysi ideálmi konkrétnych ľudí, ktorí im ochotne prinášali osobné obete. Ideály, o ktorých sa tu bavíme, nie sú abstraktné obláčiky, veterné mlyny Dona Quijota, ani vzdušné zámky. Zmysluplné sú totiž iba ideály, o ktoré je možné usilovať každý deň, v konkrétnom prežívaní. Skutočne morálne princípy sa môžu zrodiť len v prípade, že sa duchovne usilujúci človek láskyplne zaujíma o všedné. Teda, že človek vo svojom konaní dennodenne zjednocuje ideál ducha s realitou života. Význam individuality v spoločnosti sa tak stáva nespochybniteľným. Presne ako v slovách talianskeho mysliteľa Pietra Archiatiho: „Len jednotlivý človek môže myslieť a milovať, nikdy nie skupina alebo národ, ktorý predsa tiež pozostáva iba z jednotlivých ľudí. Len individuum sa môže rozhodnúť, že bude milovať každého človeka a celé ľudstvo – žiadny štát toho nie je schopný. Len jednotlivý človek môže jednať, skupina k tomu nemá ani ruky ani nohy. Každé národné hospodárstvo je čoraz bezmocnejšie voči hospodárstvu svetovému, jednotlivý človek je však stále mocnejší. Môže činiť rozhodnutia – napríklad o spôsobe, akým bude zaobchádzať so svojimi peniazmi, kde a ako použije svoju kúpnu silu – ktoré majú priamy vplyv na svetové hospodárstvo a ktoré zároveň môžu bezprostredne vyjadriť jeho lásku k človeku a prírode.“